

вплив. Головно чужинці-гірники масово попирали і ширили комуністичну ідеологію. Це були здебільша італійці, що не годилися з теперішнім станом, який завів *il duce* і мусіли на еміграції шукати кращої долі.

Коли Бельгія визнала ССРСР, думали всі, що комуністична агітація буде спинена. Дипломатичний представник совітської Росії, Рубінін, жидок, запевнював, що між двома державами запанує згода і взаємне довіря для кращого розвою економічно-культурних відносин між двома краями і співпраці, щоб вдержати мир.

Частина населення вірила в ці слова, повні облуди. Думалося, зникнуть соціальні заколоти, буде краще йти праця над відновою економічного життя, що сильно потерпіло із-за економічної кризи. Однак штрайки не перевелись і навіть у спокійній Фляндрії можна було завважити діючу руку червоного Кремлю. Ось два образки, що показують, як агенти чужої держави вмішуються у внутрішні справи краю. Власник малого підприємства користає, що часово працю припинено і хоче наладати своє заведення. Приходять робітники, починається праця. Та не минула ще година, як тут появляється сотня т. зв. „червоної летючої (на колесах) бригади“ та наказує робітникам покидати працю. Або інший подібний факт. Фабрикант хоче використати перерву в праці та привести до ладу зовнішній вигляд своєї посілости. Приходять робітники, але справа кінчається так само як у попередньому випадку.¹ — Таке їх правдиве обличчя.

Також внутрішнє політичне життя Бельгії залишало багато побажань. До останніх часів діяли й діють там три сильні партії, зо змінним щастям, саме: католицька, ліберальна і соціалістична. Опісля долучився ще й панбельгійський рух націоналістичного покрою, т. зв. „національний легіон“. На його чолі станув колишній фронтвик, тепер адвокат в Лієжі, Поль Гофнаері. Крайне крило флямандців створило знову т. зв. „біназо“ Ван Северена. Останніми часами виступив молодий, понад тридцять років Лев Дегрель, провідник „Рексу“ (назва походить від *Christus Rex*), що постановив творити новий суспільний лад, відмінний від дотеперішнього, що був в руках капіталістичної кліки.

Рексизм взяв у свої основи християнізм з націоналістичним підложжям. До католицької Церкви ставиться льояльно, але, щоб зєдинити розсварених партійно братів, станув на становищі понадконфесійности, і тут причина його численних невдач.

Щоб зрозуміти генезу цього руху, який назву спробою віднови соціального ладу, треба вглянути в стан, а радніше в економічне й політичне положення Бельгії до виступу Дегреля на ширше форум.

Ще до недавна майже вся влада була в руках католицької партії, що від 1860 р. здобула сильні впливи й владу та виповіла боротьбу іншим партіям. Кермувати краєм не було тяжко,

¹ Обидва факти подаємо за рексівською пресою.

бо великий вклад праці бельгійського духовенства давав свої овочі. Католицькі організації — релігійні, станові, для старших, для молоді, далі школи, університет в Лювені, цензура фільм, все це створювало вимріяне середовище для розвою і впливів католицької партії. Із статистики виходить, що в 1935 на все населення Бельгії (8, 213,449), припадало 93·5% католиків.

Одначе не залишалися позаду в праці теж інші партії, головно соціалісти й ліберали. Перші покрили край сіткою клітин свого синдикату, охопили свою молодь в організаційні форми, а після повороту де Мана з Німеччини ввели зміни за взірцем націоналістичних груп.

Теж вдалося їм захопити в свої руки деякі фінансові установи. Бельгія, це одна з країн, що вчисляється до піонерства в спілчанському русі. Там витворився спеціальний тип кооперативів відповідно до сили кожної партії. Соціалістична партія в заранні зайнялася творенням консумпційних кооперативів і злучила їх враз з партією та професійними союзами. Тому така установа, як скрахований „Банк Праці“, чи як сцентралізована споживча кооперация багато заважили на життю і розмахові соціалістичної доктрини в Бельгії. Одного разу сам Вандервельде, провідник II. Інтернаціоналу, не скриваючи сказав, що їхня кооперация сильно підпомагає партійну касу, а споживчі кооперативи назвав „дійними коровами робітничої партії“. Отже, не входячи в деталі, бо не тут на них місце, бачимо, до чого довела навіть у спілчансько зорганізованім життю соціалістична господарка.

Побіч соціалістів не ждали з заложеними руками ліберали. Крім католицької і соціалістичної маємо ще теж ліберальну Бельгію. Знаємо її з виступів проти Церкви, з щирення вільнодумства, масонського світогляду. Брюксель став центром безбжництвакого промінювання. 1936 р. відбувся там конгрес, щоб утворити сильний фронт до боротьби з „чорною небезпекою“. Завдяки лібералам у школах заведено абсолютну ляїцизацію і більшість дітей краю виховувалася б без основ християнської релігії, якщо б не було духа пожертви в католицької суспільности і самопосвяти в духовенства.

Таке поширювання лівих впливів викликувало занепокоєння у всіх правих, а задовілля лівих елементів, і це теж змусило Дегреля виступити на публичну арену зо своєю новою програмою, що мала розвинути почування соціальної солідарности і повагу для еліти. Чи мали вони творити якусь нову партію, чи фракцію старої консервативної партії, чи може мали числити на сильне парламентарне представництво? На це дає відповідь Жорж Беккет на сторінках тижневика „Рекс“. Він зве рексизм „широким соціальним рухом, що бажає відновити моральний вигляд краю. Йому не вистачає мати виборців і кілька місць у парламенті. Він бажає моральної і духої революції...“

Також однією з ближчих причин і успіхів Дегреля була економічна криза. Хоч професорові лювен. унів. Ван Зеландові (премієрові від 1935 р.) вдалось почасти опанувати та налагодити еко-

номічні відносини, то проте всіх ран він не міг вигоїти. Його попередник, мін. фінансів, Тені надаремно їздив до Парижа шукати у Франції помочі. По його повороті на брюксельській біржі повстав заколот. Національні капітали і чужинецькі девізи почали що скоріше покидати край, через що „національний банк“ мав у кількох днях величезні втрати. А спекуляція на обнижку вартости бельги, монетарної одиниці, прибирала нечувані розміри. Запаси золота так були змаліли, що уряд був приневомлений ужити строгіших засобів проти спекулятивних маневрувань, впроваджуючи контролю над валютною виміною.

Щоб рятувати zagrożений стан, 25. III. 1935. парламент уповажнив Ван Зелянда як прем'єра знизити вартість бельги, тобто провести інфляцію, себто привести край до нормального господарського життя. Але найближчі і найсердечніші сусіди не спали. Англія сейчас піднесла мито на бельгійську сталь, щоб часом не збільшився чужий імпорт. Знову ж Франція вислала свого тодішнього мін. Маршанда до Брюсселю, щоб забезпечити свій промисел перед загрозою чужого ввозу.

Без уваги на все край починав відживати. Капітали поверталися, фабрики відживали. Почалася правильна й інтензивна праця. Злобні язики навіть провіщали Ван Зеляндові диктаторську владу, але тому, що він став по боці великого капіталу, зустрів у провіднику рексистів завзятого противника.

Крім цих економічних справ були ще інші, трохи „менші“, що сприяли ростові рексизму. Вони були звязані з великими магазинами, трестами та акційними спілками.

Бельгія має кілька т. зв. великих магазинів, що мають свої філії по різних містах краю. Там усі речі, супроти інших склепів, продається куди дешевше. Як це можливе? Відповідь проста. Побіч калькуляції і танших засобів продукції теж визискають працюючого робітництва і зайнятого персоналу дозволяє власникам класти низькі ціни на свої товари. Тому як вислів реакції рексівці кинули гасло: „Попирати своїми закупками великі магазини, це зменшувати робітницьку заплату, ...це зрадити робітничу солідарність, це бути іграшкою в руках заголоджуючого гіперкапіталізму“.

Подібно діється в тютюневій продукції, що здебільша гуртується в англійських чи бельгійських трестах. Некорисне їхнє діяння проявляється головно в продукції сигар, що зменшує число виспеціалізованих деталістів.

Через розпорошення капіталу якийсь економічне діло можна починати, створивши акційні спілки. Їх завдання — допомогти малому капіталові та причинитися до збагачення краю і причасних одиниць. Однак — як це запевняють рексівці — не сповняють вони серед бельгійців свого завдання, бо використовують масу з малим вкладом.

Рексівці в акції проти фінансових потентатів, що їх вони залюбки звуть банкстерами, наводять один факт, що кидає малий сніп світла на економічно-фінансові відносини серед верхівки.

Одно підприємство перемінилося в акційну спілку. Воно гарно розвивалося, але згодом потрібно було грошей. Звернулося воно до т. зв. Caisse d'Epargne з проханням позички 400 тисяч фр., але зустрілося з відмовою, хоч було на позичку покриття в нерухомостях. В цьому самому часі для банку Сежерс-а найшлося 30 мільйонів.

Серед такого положення, каже поляк о. Цешинський — „наче грім із чистого неба вдарив грімкий зов молодих в католицьку партію, що відірвався від її власного лона і розірвав дотеперішню одність. Можливо, він дав сильний відмоподжующий застрик спокійним, окутаним добробутом і посідаючим владу провідникам“*.

Дегрель розумів, що Бельгія є і залишиться іграшкою в руках великих держав. Бо завдяки Англії має вона свою незалежність. Англія власне підняла цю концепцію, щоб ставити якусь протипору для Франції чи Німеччини. Бувший міністр кабінету Фішер одного разу заявив, що участь Бельгії в якомуньбудь, військовому, торговельному чи політичному союзі з Францією або Німеччиною все буде тим чинником, що зменшуватиме безпеку британського острова. Отже страх за власну шкуру диктував 1831 р. на льондонській конференції творити ще одні кордони, а охопленій ними території дати ймення: Бельгя.

Також бельгійці усвідомляють собі свою силу та могутність. Молодий Дегрель, бачучи те все, спрямував свій рух, як вже згадано, до віднови соціального ладу в краю.

Спершу він враз зо своєю організацією належав до бельгійської Католицької Акції. Коли згодом — як кажуть рексівці — мали вони обмежену свободу рухів та бажали кинутися у вир політичного життя, мусіли відокремитися від аполітичної організації, якою є Католицька Акція. Коли б питати за точною історією „Рексу“, то мало хто відважився б поставити межу, звідкіля почалося правдиве політичне життя, відділене від авантюриництва. Один із редакторів „Рексу“ на сторінках одного французького тижневика кидає вперше світло на ці історії, що приневомили провідників панівної партії призадуматися над станом краю. Також заграниця почула, що в Бельгії твориться щось нового, щоб зреформувати суспільно-політичне й економічне життя, саме т. зв. „молодий фронт Рексу“. Він задумав заживувати бельгійське населення проти червоної Москви, бо повстала дилемма: Рекс або Москва. А йти поруч з Москвою не дуже всімається. Доля посестри Франції служить за приклад, куди комунізм може завести, хоч більшість населення має найкращі консервативні погляди.

Не буду говорити про дитячі літа Дегреля в Арденах, ні про походження, ні про любов до Бога й батьківщини, що її він із під родинного дому. Також залишу на боці його студії в Лювені, недокінчене право і слабо фінансовану поїздку до Мехіка. Все це буде темою для історика, що займається біографією мужів суспільних рухів.

* Ks. N. Cieszyński — Roczniki katolickie — t. XIV. стр. 35 і 36.

Коротенько пригляньмося йому як суспільно-політичному діячеві, а опісля ширше розвинемо його програму.

Гарно збудований Дегрель електризував публіку. Вона, ласка сенсації, вивпняє залі, де він має промовляти. Все нове „обвиняю“ паде з його уст. Приходиться йому говорити до різношерстого збору, від 2 до 20 тисяч — залежно від обставин і місцевостей. Щоб можна його послухати, треба купити білет.

Коли рух став сильніший, Дегрель постановив брати чинну участь у виборах в осени 1936 року. За півтори місяця промовляв він на 120 мітінгах. Хід дальших подій загалові відомий з преси. Частинна перемога, добути місця в соймі і сенаті, невдовілля в середовищі Рексу з існуючого стану і дальша боротьба з Ван Зеландом—ось етапи дальшої праці, щоб перебрати владу в свої руки. Недавні вибори в столиці покінчилися для Дегреля невдачею. Не зважаючи на все, ні він, ні його співробітники не зрадили й без уваги на деякі внутрішні непорозуміння надалі кинули рукавичку своїм противникам.

Сильний зріст нового соціального руху дозволяє декому з проводу „Рексу“ надіятись, що велика частина бельгійської громадянської думки гуртується біля них. Бо подибуємо там фламандців, вальонців, а також брусельців (спеціальний тип громадянина столиці, витворений міжпровінціальним партикуляризмом). Коли приглянемося до Рексу з соціального боку, то побачимо там цілу градацію суспільности. Є в ньому селяки, промисловці, фабриканти, купці, робітники та інтелектуалісти. Його діяння втискається в найнедоступніші закутини краю. Тому правдивий містичний подув, — як запевняє Жозе Стрель — формується довкруги „Рексу“.

Його програма, а спеціально соціальна, добре розроблена, різнобічна та досить складна.

„Родинний заробіток, знесення праці заміжніх жінок і здорова політика народин, це одні з точок — кажуть рексівці — нашої програми“. Їх вони ще щедро доповнюють. Завдання Рексу — встановити мир соціальний, релігійний, мовний та на полі шкільництва. Перший хочуть осягнути солідарністю всіх категорій, що діють у продукції, співпрацею внутрі вільних професійних союзів та соціальним корпоративізмом.

Замирення на полі релігійному і шкільництва прийде, на їх думку, тоді, коли настане повага кожного віроісповідання, коли „наступить на основі здорового розсудку остаточна розв'язка рівности й справедливости та коли усунеться з політичного життя різні конфлікти сумління, які так щедро використовують партії“.

До мовного спокою доведе розвій двох національних культур, спеціальні піклування й мовна свобода для столиці Брюсселю та широка децентралізація.

Така в загальних рисах програма Рексу. Деякі важніші точки обговорю зокрема.

Родинний заробіток кожного працівника, фізичного чи умового, це головна умова життя нації, що дозволяє на розріст

усіх сил у осібняка. Родина для „Рексу“ це основа, перша клітина суспільного життя. Край буде тоді великий і могутній, коли велика буде родина, сильна, забезпечена на всі зазіхання зсередини чи зокола. Цей заробіток має бути пропорціональний до соціального рівня осібняка, його вимог, відповідний до місця осідку, тобто села чи міста. Не можна його вважати за „противиразника відданих послуг, на основі закону подажі й попиту, а має він стояти у відношенню до людського зусилля“. Тому дістаючи відповідну для проживлення родини, справедливу заплату, може працівник зайнятися родиною, зглибити велич і шляхетність праці. Вона дає йому певність про „невідоме будуче своїх дітей, що не залишить їх на ласку долі і загалу та допоможе знести заробітну працю заміжньої жінки“¹, що „не буде шукати побічного зайняття поза домом, щоб доповнити неvistачальний заробіток свого чоловіка“².

Бо праця заміжньої жінки далеко поза домом це факт ненормальний, що дає соціологам багато закошики з її розв'язкою. Радикальніші умми хочуть відразу найти вихід. Скорий поворот зайнятої поза домом жінки в родинне огнище як подруги й матері, це найкращий постулат. Вона як ніжна одиниця має стати співтоваришкою чоловіка, а не ревалізувати з ним при стукоті машини і шумі пасів десь далеко в фабриках чи промислових заведеннях.

Одначе таку зміну в теперішній соціальній структурі тяжко відразу провести. В добавок ще й погляди на цю справу дуже зрізничковані. Постійні дискусії на ці теми зродили потребу зайнятися справою об'єктивно й науково. Австрійська, французька, бельгійська, німецька, а навіть польська³ публіцистика може похвалитися, що в них багато зроблено в цьому напрямі. Це приневолило некритичних тверезіше дивитися на світ.

Рексівці в цій справі т. зв. родинної політики стоять на становищі католицько-консервативної думки. Вони в цій ділянці в своєму краю мають багато до сказання.

Бо противники католиків, оперуючи гарними фразами, що на перший погляд „ловлять за серце“, зєднують собі приклонників. Деякі з їх утертих фраз дозволю собі навести. „Бути подругою, слугою — ось це одинокє право, що фашисти (!) годяться признати жінкам“, або „деякі, що своїм світоглядом далеко ще стоять позаду, бажали б залишити жінок в ролі господинь, себто залишити їх в невільництві“.

Такими й подібними гаслами намагаються зменшити і обезвартнити в очах жіноцтва ідеал матері-подруги. В заміну вивіщують та ставлять на педестал божества працю поза домом, повну емоції і зусиль, що „має дати поміч та спасення“.

В часі кризи й нужди забезпечення жіноцтва, себто хода за працю, буває інколи неминучою konieczністю. Однак жіноцтво,

¹ Marcel Waroux: „Il faut sauver la famille ouvrière“. Rex, 21. VIII. 1936.

² Marcel Bailly: „Rex et les travailleurs“ — Rex 1. V. 1836

³ Напр. „Rodzina“ — збірна праця, Poznań.

як показують статистичні дані, не має з цього великих користей. Воно стає дешевим працівником, бо задовольється якоюнебудь заплаатою за послуги. Його використовують і тому тепер серед жіноцтва збільшилася смертність, фізичний і моральний занепад! — Цей конфлікт зростає в площині психологічній і яскраво виступає в „домаганнях середньої нормальної і здорової жінки“. Бо затруднене жіноцтво не поліпшує свого положення ані не приносить полекші доквілло, навпаки, погіршує існуючі відносини.

Тому п. Іванка Турнієр — запекла рексистка, бажає „скоро найти розв'язку, що вилікувала б цей стан і дозволила жінкам жити згідно з їх природою“, бо — як далі міркує вона, „жінка не має нагоди найти досконалого щастя, що його дає цей недосконалий світ, коли не стане подругою і матірєю“.¹

Бельгія донедавна постійно була тереном віроісповідної партійности. Бути активним католиком zarazом означало належати до католицької партії. Щоб рятувати єдність, бо це гасло—одна з бельгійських національних девіз: „єдність зроджує силу“, — Дегрель оповістив понадконфесійність Рексу“. За Юрієм Беккетом подаю теж з тієї ділянки кілька думок. Це теж виянює, що було причиною пастирського листа, батьківського напiмнення кард. Ван Роє, наслідника славного Мерсіє. Тим листом духовий батько бельгійських католиків забороняв брати участь у починах „Рексу“. Понадконфесійний підхід Дегреля до справи це новість для Бельгії. Рексисти кажуть — рексизм не боронить релігійних інтересів, рексисти — понадконфесійна громада. Особисті релігійні погляди не є перешкодою у національній злуці. Однаково приймається з отвертими раменати до „людового фронту Рексу“ того, що вірити, чи ні. „Всі мають ці самі права й обов'язки. Рекс хоче держатися здалеку від клерикалізму і ляїцизму... Це зменшувало б, твердять вони — людину, якщо було б намагання вязати її сумління², це забирано б їй нагороду. Бо віра — це дар Божий. Бо переконання чи віра супонує вільну і спонтанну злуку людської душі“... і т. ін.

Ось таке невивразне й поплутане становище „Рексу“ супроти релігії. Дегрель хотів би, згідно з засадою „вовк ситий і коза ціла“, єдинити, брати теж релігію в основу свого руху, але одночасно витворює велику суматоху поглядів та приневолює католицьку Церкву гостро його осудити. Бо ставити так справу, себто, що віра це суб'єктивне переконання кожного і можна вірити або ні, це значить повертатися до завмираючого лібералізму.

Теж не виправдують їх „твердження“, що поступають з погляду на часове земне добро, бо забувають, що як християни мають ставити вище духове добро другого світу. Стаючи на площині цілковитої понадконфесійности, не боронять вже більше

¹ Авторка тих слів, очевидно, не бере на увагу жінок, що мають поклонання до монастиря. Ред.

² Цікаво, чому на думку рексистів не зменшує людини вязання сумління і накидання поглядів у інших справах, а тільки у релігійних? Хіба до всього слід приложити одну мірку, отже й до релігійних справ. Ред.

соціальної справедливості (про яку стільки говорять) і любові ближнього, які лягли в основу католицького суспільного погляду, а мусять приймати первні лібералістичного гуманітаризму, що хоче свою силу і велич черпати з туземного життя.

Всі віруючі бельгійці послушали голосу з Малін. Вперта, щоденна 50-літня праця католиків зуміла витворити середовище вірне своєму проводові. Свідком власне були останні вибори в Брюсселі.

Квестія флямандська теж важна і пекуча для Бельгії, як багато інших. На одній землі під одним володарем зійшлося дві раси, два цілком різні народи. Вальйони-романці і флямані-германці. Різні вони між собою, як різна природа гірських Арден від широких піль Фляндрії. Хоч фляманці чисельно більші і як осібняки вартісніші від вальйонців, то все таки не вдалося їм було опанувати ситуації, не могли стати господарями своєї хати. Причина може в цьому, з чим вкінці фляманці не криються, що між ними більше ідей як людських голов. Світова війна, прихід німецьких військ — все це багато зробило. Воно розбудило приспаного національного духа фляманців. Далеко на фронті мріяв молодий Ван Северен про вільну Фляндію, чи краще — злучену з Нідерляндами. Національна свідомість почала ширитися в усіх напрямках. І навіть часове замирення фляманських націоналістів з Дегрелем було тільки тактичне. Хотіли вони лише мирним шляхом добути собі від столиці більшу незалежність.

Але Дегрель має дальший плян. Він сягає далеко в майбутнє. Дегрель добре розуміє, що як не прийде до замирення між двома народами, то й година втрати незалежності може скоріше наспіти. Одначе це пустий страх. Англія, Франція і Німеччина постараються, щоб вона далі залилася як незалежна, суверенна держава.

Спірна точка це мова. Вона ділить край на дві смуги, творить китайський мур між двома групами в одній державі, з одним монархом. З однаковим презирством зустрічає вальйонець — фляманця, чи навпаки. Тому впадає сейчас у вічі, що цю боротьбу треба раз на все усунути. Намагалися її тільки піддержувати професійні політики для своїх цілей. Від тепер, в новому режимі „Рекса“ має це зникнути. Завдяки новому ладові і розвоєві кожної з них у своїй окрузі настане мир між двома національними расами, що, горді за свого минулого, зможуть відновити свою велич у відновленій Бельгії¹.

Вкінці приходимо до найважливішої точки програми — корпоративного устрою держави. Світ шукає виходу з неясного положення, що в нього загнав його нездоровий передвоєнний демократизм. Всі звертають очі в історію і бачать, що часи за становим ладом чи не найкращі. Католики в цьому напрямі мають сильну поміч, бо їх думки піддержують дві великі папські енцикліки „Rerum Novarum“ і „Quadragesimo Anno“. Крім цього

¹ Marcel Waroux: „L'aveuglement de la bourgeoisie“.

багато католицьких авторів подрібно її розробило в своїх наукових чи популярних працях. Імя знавця цієї ділянки добув собі один священик, бельгійський громадянин. Сам він є в чині отців Єзуїтів, а його прізвище — А. Міллер.

В питанні корпоративного устрою рексівці зуміли теж виховати своїх теоретиків. Погляди їх трохи відмінні, але в суті від католицьких не різняться. Найперше запізнаємся з цими людьми. На чільне місце вибиваються два: Дорен (Serge Doring) і Карліє (J. Carlier). За їх писаннями подамо погляди „Рексу“ на становий устрій.

Від самих початків рексівці вказували на вагу професійних союзів, що мають велике значення в житті робітництва. Тому сам „Рекс“ творить синдикати для оборони прав працівників. При вступі залишають робітники і працедавцеві свободу вишукати собі відповідний союз, бо коли вони гнучкіші, то „краще узброєні, щоб сповнити своє соціальне завдання“.

Соціалісти зробили з синдикалізму і синдикатів іграшку своєї політики. Уважають вони їх за засоби роздування ворожнечі між поодинокими „клясами“. Тому треба опрокидувати погляд міжклясової боротьби і поняття „кляси“, а приготувляти підложжя, догідне для станового ладу.

Рексівці вважають синдикалізм за засіб, що має уможливити співпрацю одиниць. Основується він на згоді і спільноті інтересів внутрі організованої професії. Дійти до станового ладу — думать рексівці — буде можливе аж з бігом часу, бо тільки це може існувати, що зроджується зо свободи¹.

Суспільність вже так збудована, що слабші лучаться у сильний бльок, щоб протиставитись напорові. Така співпраця всіх чинників у розшуках загального добра витворює духа солідарности, приневолює всі органи лучитися разом, щоб прямувати й діяти в напрямі добра соціального тіла. Відсутність співпраці все погубна, бо підколує одну клітину в користь другої. А в теперішньому зборі треба відпирати напір зосереджених засобів продукції.

З одного боку є малочисельні власники капіталу. Вони посідають привілей над працею інших і використовують своє догідне положення. З другого ж боку — це маси різних працівників. Вони, тобто ці дві групи, живуть у постійній ненависті, відповідають собі безпереривну боротьбу. Вони визнають тільки це, „що їх ділить, а не намагаються найти спільної точки, яка могла б їх лучити. Цим лучником є спільний інтерес, почуття міжклясової солідарности“. Тимто доконче треба відновити професійну еліту, що основувалася б не на вартості гроша, а на вартості праці.

В „Рексі“ згуртовані працедавці і працівники. Їх лучить одна ідея — будувати нову суспільність, що буде поважати справедливість і соціальний мир. Бо сьогоднішній пролстар — не зви-

¹ J. Carlier: „Pourquoi des syndicats rexistes“.

чайна людина. Це не той, що не має гроша чи кусня землі. Це „людина, що їй знищено її особовість. Це той, що його закріпостила машина; вона його переробила на свій лад“¹.

Ще варто підкреслити в користь рексівців практичний підхід до життя і ясне ставлення справи. Вони свідомі, що становим ладом не досягнуть ідеалу, не розв'яжуть усіх питань, але він буде одним із засобів, що допоможе прямувати до ідеалу, буде ниткою до його розв'язки. Чистий корпоративізм — це річ ідеальна, а дехто зве його навіть утопічним.

Тому „ідеальний, інтегральний корпоративізм це мета, що до неї слід прямувати. Він буде зреалізований у хвилині досконалого порядку“, але „досконалого корпоративізму ніколи не здійсниться, бо правдивого корпоративізму не має, хіба тільки в теорії й у сні“².

Корпорацією зве Дорен „асоціацію або злуку подібних інтересів та гурт органічних прав, що одинокі можуть запевнити охорону, якої не може йому дати теперішня система“. Карлієж каже: „Чистий корпоративізм в собі містить умову, що володітимо соціально або національно моральність, беручи верх над усіма інстинктами й усіма інтересами“.

Яка ж причина, що лихо діє, що потрібно реформи?

Працю привикли уважати за засіб продукції, людський чинник за сирівець чи інше знаряддя, без якого не можна обійтись. Нові та фабрики підприємства повстають, не щоб збагачувати спільноти, нести допомогу тим, що потребують праці, а на першому пляні видніє тільки: продукувати і заробляти. Це зміст діючого тепер капіталізму.

В таких умовах співпраця між капіталом і працею неможлива. Треба відповісти на домагання робітництва — звертаючи теж увагу на потреби продукції. В корпорації можна здійснити ці постуляти. Тут інтерес кожного буде заступлений в ім'я згоди і справедливості. Кожне домагання буде виконане, і не перешкаджатиме в творенню загального добра.

„Одинокий корпоративізм зможе умовою чи фізичному працівникові віддати на власність його звання, нормуючи працю внутрі стану“. Знову лежить в інтересі самих продуцентів — тобто власників, урядовців і робітників кермувати станом, організувати продукцію. Держава не має найменшого права сюди вступати. Корпорація сама запевнить родинний заробіток, право до праці, суспільну опіку й інше.

У світі, а в Бельгії зокрема, діє велике лихо. Закони неправильні. Видають їх люди, що з життям не мають нічого спільного. Це кабінетні професійні діячі. Тому „закони повинні укладати люди, що працюють на економічному і суспільному полі... Корпоративні Ради, що є зовнішнім оформленням організованих професій, що складаються з компетентних людей, мають гово-

¹ Jean Denis: „Proletariat moderne“.

² J. Carlier: „Rex et la Corporation“.

рити про речі, на яких визнаються".¹ Ці корпоративні ради будуть мати за завдання розглядати предложені пляни, просліджувати і випрацювати економічні закони.

Над корпоративним устроєм держави, тобто держави як корпорації, над корпоративними законодатними палатами, урядом і владою керманіча держави, не буду зупинятися. Це широко розробили рексівські теоретики, а я тільки накреслю приблизний плян чинностей внутрі держави.

На перший погляд можна сейчас розрізнити й поділити дві групи корпорацій: 1. економічну й 2. неекономічну. В економічних корпораціях, себто тих, що займаються продукцією і розділом дібр та товарів, треба поставити:

1. рільництво, 2. промисл, 3. ремесла, 4. торгівлю, 5. кредит, 6. пересилкові (транспортів) підприємства, 7. добра загального вжитку.

В корпораціях неекономічних найдуться всі інші, що їх можемо зачислити до суспільного та культурного життя. Ось вони:

1. віроісповідання, 2. армія і поліція, 3. судівництво, 4. наука і штука, 5. національне виховання, 6. публичне здоров'я або суспільна гігієна.

Як бачимо, свою будову корпоративного устрою уложили на „принципі гуртування природних спільнот та чинностей, що їм дається спільну назву стани“... бо „правдивий корпоративізм вимагає природного порядку і поважання загальної користи самими корпораціями. Коли корпорації між собою збережуть цей загальний порядок, тоді відпадає одне з завдань держави, це її інтервенція“.²

Коли охопиться суспільність у корпоративні форми, тоді все життя буде нормувати стан. Тоді буде менше несправедливости. Вписані користі в карті праці завдяки становому ладові будуть теж ставити деякі домагання і накладати обовязки. Вільний осібняк бере їх добровільно на свої плечі і це не буде перешкодою у загальному добрі.

Така в мініатурі програма „Рексу“. Коли хто питав би, чи зробив він що позитивного для Бельгії, на це у відповідь наведу погляд самих рексівців.

„Від коли „Рекс“ існує, щось велике і сильне впадає нам у вічі... ми входимо в період національної величі, ... думка, що ми залишимо будучим поколінням кращу Бельгію, гідніше життя, глибший соціальний спокій це для нас найкраща заплата і на правду... будемо широко, по-королівськи винагороджені за наші зусилля“.

Знову ж о. Цешинський у своїх міркуваннях доходить до думки, що „акція Дегреля залишила за собою не тільки румовище, воєнне замішання і братнє незадовільля. Рексизм головню стався осторогою для бельгійських католиків, щоб не піддалися

¹ J. Carlier: „Vers la reforme de l'Etat — une formule Rexiste“.

² J. Carlier: „Rex et la Corporation“.

партійній закостенілості, а громом вдаряючи в ряди партії, очистив закисло атмосферу і спонукав провід взятися за різні реформи. Воднораз безоглядно відслонив він різні недостачі та надужиття і слабкі сторони тієї католицької збірноти, яку вважалося за гранітовий бльок, незрівняний моноліт і силу¹.

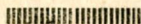
А все таки з Дегреля і рексизму більшість незадоволена. Мають вони своїх противників. Головно проти понадконфесійности та бажання ввести диктатуру виступили зорганізовані католики. Протиставляться йому християнські демократи з сильним своїм синдикатом і не менше впливовою організацією між робітничою молоддю — ЖОК — що в десятиліття свого існування числила понад 80 тисяч членів. Знов же бельгійська молодь, згуртована в товариствах Католицької Акції, заявила, що хто хоче бути вірний ідеям Католицької Акції не може стояти в рядах рексизму. Зо свого боку єпископат заборонив священникам і монахам належати до тієї організації, як теж — а було це в звичаю — продавати коло церковних брам рексівську пресу. Щоб паралізувати впливи Дегреля та методи його праці, почав виходити в Лієж новий тижневик „Judex“.

Чи останні невпачі, внутрішні неспокої й ферменти серед членів і проводу „Рексу“ мали б означати ослаблення й завмирання руху? Чи може гасне зірка Дегреля? — Невідомо.

Він прочистив відносини. Скінчилися фінансові скандали. Край повертається до нормального життя.

Але консервативний бельгієць не хоче поносити наслідків нових експериментів Дегреля на суспільно-економічному полі і спокійно тепер відвертає до нього плечі, кажучи: — Він тепер нам непотрібний; коли б були рексівці при владі, то однаково нічого кращого нам не дали б.

Яка майбутність „Рексу“, невідомо. Можливе, що він відіграє ще яку більшу чи меншу ролю, але може бути й так, що він зо своїм провідником поволі піде в тій забуття, а історія запише тільки, що було серед молодих у Бельгії бажання суспільно-економічної віднови.

Юрко Мушак

ПОСТАТЬ ПРОМЕТЕЯ

в світовій та українській літературі

„Споконвіку Прометея
Там орел карає,
Що день божий довбе ребра,
Серце розбиває“

„Кобзар“

Між мітами грецького мітографа Аполльодора читаємо про Прометея ось таке: „Прометей, що сотворив людей з води й землі,

¹ Ks. N. Cieszyński: op. cit. str. 46.